

BOGOMOLKE

Družina bogomolk (*Mantidae*) spada po svoji nenavadni obliki, svojevrstni drži pri mirovanju in po načinu svoje roparske prehrane, med najnenavadnejše skupine žuželk. Podolgovato trakasto telo, nosi majhno, bolj ali manj trikotno glavo, na kateri sta dve veliki sestavljeni očesi, par členastih tankih tipalnic in za žvečenje prirejen ustni "aparati". Glava je nameščena tako, da jo lahko vrti v vse smeri. Prvi člen oprsja je precej dolg, pri nekaterih vrstah obsega celo več kot polovico celotne dolžine telesa. Značilnost te skupine je zgradba prvega para nog. Njihove nenavadno močne sprednje noge, so visoko specializirani organi, prilagojeni za grabljenje plena. Golen se zapira proti stegnu, kot noževa rezila proti ročaju. Prvi člen (*coxa*) je zelo dolg, stegno (*femur*) in golen (*tibia*), pa sta oboroženi s številnimi koničastimi, trnastimi izrastki. Tako nastane smrtonosno orožje, ki mu zgrabljena žrtev ne more več uiti. Pri mirovanju držijo bogomolke svojo glavo in podaljšano predprsje (*prothorax*) pokonci, svoje grabilne noge pa zložijo in sklenejo skupaj s kretljivo pobožnega vernika, od koder pride tudi njihovo ime. Toda videz vara, kajti žival sedi tu z napeto pozornostjo in je s tega položaja vedno pripravljena zgrabiti kakršnokoli žrtev, ki se premika v njenem dosegu. Zaradi tega "svetohlinskega" obnašanja so jih različna ljudstva, že od najstarejših časov, opazovala deloma z zvedavostjo, deloma pa s polno mero praznoverja. Nekateri so jih celo častili. To dokazuje že ime tipičnega rodu : Mantis – vedeževalka. V mohamedanskih deželah celo mislijo, da se bogomolke pri "molitvi" vedno obrnejo v pravo smer : z obrazom proti Meki. Na jugu ZDA, pa včasih bogomolke imenujejo "konji vražje kočije" ali "morilci mul" , in praznoverni ljudje se jih kar malo bojijo.

Bogomolke se kot edina družina ravnokrilcev ne hranijo z rastlinsko hrano; popolnoma so se usmerile na mesno prehrano in roparsko življenje. Omejene na tropska in subtropska področja, se te izredno požrešne živali hranijo z žuželkami in drugimi nevretenčarji, pri tem pa ne zavračajo niti svojih vrstnikov. Včasih je njihov plen večji od njih samih. Menda so že opazovali, da so nekatere velike vrste bogomolk uplenile majhne kuščarice, žabe in ptiče.

Večina izmed skoraj 2000 vrst se "maskira" in je v barvi in risbi odlično prilagojena okolju; tako lahko živali prežijo na svoj plen, ne da bi se morale posebj skrivati, in so kjub temu varne pred drugimi roparji. Mnoge vrste so zelene barve v najrazličnejših odtenkih, pri čemer so sprednja krila pogosto izrisana podobno kot listje. Ta, prednji par kril je odebeljen in kot pokrovke pokriva krhka, kožnata zadnja krila. Pri drugih je telo izredno dolgo in je podobno rjavi ali zeleni vejici. So pa tudi vrste, pri katerih je telo izredno sploščeno, nepravilnih oblik, sivo in rjavo obarvano, tako da so živali podobne lišajem ali majhnim koščkom lubja. Vrste azijskega rodu *Gongylus*, so na primer naravnost presenetljivo podobne pisanim cvetnim listom rastlin, na katerih prežijo v zasedi. Velikost bogomolk je zelo različna; velike vrste dosežejo dolžino 10–16 cm, druge pa merijo manj kot 2,5 cm.

Požrešnost bogomolk, posebno samic, je prišla že skoraj v pregovor.

Zdi se, kot da bi imele neuničljiv apetit. Celo takrat, kadar so že dobesedno tako nažrte, da bi počile, se še ozirajo po novi žrtvi.

(Ko je bogomolka v terariju, zgrabljeno muho že jedla in sem tja spustil še eno muho, je prvi plen nemudoma spustila ter se polastila žive muhe.)

Prvo so zoologi mislili, da samice praviloma vedno, požrejo samce iste vrste in sicer že med parjenjem jim odgriznejo glavo; kasneje pa so ugotovili, da to velja za obnašanje v ujetništvu in da se to v naravi zgodi bolj poredko, kajti samci po parjenju hitro pobegnejo. Tako obnašanje, je pravilo tudi pri mnogih pajkovcih (pri črni vdovi, recimo).

Navadna bogomolka (*Mantis religiosa*), je srednje velika vrsta, zraste 7–8 cm, telo je zelene ali sivorjave barve. Živi v suhih, sončnih travnatih in grmovnatih predelih, aktivna je podnevi, premika se počasi (razen če se počuti ogroženo). Jeseni, po oploditvi, samica odloži kokon. To je zaščitni, penasti tulec, ki se imenuje ooteka; torej rjavi zapredek, iz posebne strjene pene, ki jo izloči. Kokon, v katerem je do 40 jajčec, ga pritrdi na spodnjo stran kamna, pogosto pa kokone najdemo na spodnji strani desk, na lesenih ograjah. Kokon je trd in podoben senenemu kupčku. Jajčeca v kokonu prebijejo zimo; preživijo tudi do minus 20°C. Spomladi se iz jajčec izležejo ličinke. Prvič se leve že v samem kokonu, tej levitvi pa sledi še 5 do 6 levitev, preden žival doraste. Po nekaj levitvah dobi krila; moramo pa vedeti, da imajo dorasli samci dva para kril, medtem ko imajo samice zakrnela ali pa jih sploh nimajo. Cel razvoj traja 3 do 4 mesece, če je poletje bolj vroče, pa manj. Sredi avgusta bogomolke dorastejo, šele nato se pariyo. Dorasle živijo do sredine novembra ali celo decembra. Torej živijo bogomolke približno eno leto. Praviloma bi naj veljal tak časovni cikel, toda ni vedno tako. Če samica kokona ne odloži pred zimo, se že po nekaj tednih iz njega izležejo mlade bogomolke; Sredi avgusta, ko bi naj dorasle, pa lahko opazimo tudi zelo majhne bogomolke, v zgodnjem stanju razvoja. Dogajajo se take stvari, in podobno. Bogomolke nimajo vmesne stopnje – bube, torej pravimo, da imajo nepopolno preobrazbo.

Navadna bogomolka je razširjena povsod po južni Evropi. Zanesli so jo tudi v Severno Ameriko in je danes v državi New York in v državah nove Anglije vsakdanji pojav (torej v ZDA). Mnogo večji vrsti *Tenodera sinensis* in *Tenodera angustipennis*, ki sta doma na Kitajskem, so tudi zanesli na področje New Yorka in Philadelphije, in sta sedaj na vzhodu ZDA daleč razširjeni.

Majhna vrsta *Stagmomantis carolina*, je pogosta v južnem delu Severne Amerike, več drugih vrst, pa živi v puščavah zahodnih držav. V Arizoni so zoologi pogosto videli te majhne bogomolke, ko jih je privabila svetla luč, s katero so zbirali žuželke. Niti najmanj se niso pustile motiti od luči, niti od ljudi, da ne bi iz roja žuželk, ki so obletavale luč, lovile in žrle insekte drugega za drugim.

V Sloveniji živijo tri vrste: navadna bogomolka ter dve primorski vrsti; *Ameles decolor* in ogrožena vrsta, *Empusa fasciata*. V južnejših in toplejših predelih od nas, torej nekje Makedonija, Črna Gora, pa živi več vrst bogomolk, med najzanimivejše pa spadajo živali iz rodu *Empusa*, z značilnimi izrastki po telesu in peresastimi tupalnicami.

Za človeka niso bogomolke niti posebno koristne, niti škodljive, ker najdemo med uplenjenimi živalmi približno enako število koristnih in škodljivih žuželk.

Živali iz družine zapončice (*Mantispidae*), lahko pri površnem opazovanju, zamenjamo z majhno, 1 do 2 cm dolgo bogomolko. Tako kot pri bogomolkah, so tudi pri teh živalih posebno značilne sprednje noge, ki so tudi oblikovane podobno, in služijo istemu namenu. Sicer se pa najbolj opazno razlikujeta po krilih. Obe družini spadata v podrazred krilatih žuželk, s tem da bogomolke uvrščamo v red ravnokrilcev (*Orthoptera*), zapončice pa pod mrežekrilce (*Neuroptera*). Velika podobnost med bogomolkami in zapončicami je očitno le posledica vzporednega razvoja.

KOT ZANIMIVOST . . .

Obstajajo tudi morske bogomolke. To pa ni bogomolka, temveč morski rak. V celotnem razredu rakov (*Crustacea*), sodi nadred morskih bogomolk (*Hoplocarida*), ki šteje 180 vrst, med najinteligentnejše rake. Morske bogomolke, ki zrastejo skoraj do 2 dm, živijo tudi v našem Jadranu. Ime so dobili po sprednjem paru nog, ki je podoben kot pri bogomolkah in s katerim na isti način lovijo plen.

- VIRI (gradivo) :
- ilustrirana enciklopedija živali
žuželke
(Alexander in Elsie B. Klots)
  - **Svetovna enciklopedija ŽIVALI**
(Elena Marcon, Manuel Mongini)
  - LEKSIKON CANKARJEVE ZALOŽBE
ŽIVALSTVO
(dr. Meta Virant-Doberlet)
  - **SLIKOVNA ENCIKLOPEDIJA ŽIVALI**
(Alessandro Minelli)
  - ilustrirana enciklopedija živali
nižje živali
(Ralph Buchsbaum, Lorus J. Milne)
  - INTERNET :
    - <http://www.s-3gim.mb.edus.si/timko1/ekosistemi/travniki/tea/bogomolka.htm>
    - <http://www.exotic-animals.org/forum/viewtopic.php?t=396>
    - <http://www.exotic-animals.org/forum/viewtopic.php?t=248>
    - <http://www.mojpes.com/forumbb/viewtopic.php?t=2162>